

RUSKA FEDERACIJA, POLITIČKI SISTEM, TRANZICIJA, STANJE I PERSPEKTIVE

SAŽETAK: Ruska Federacija illi Rusija je država koja se prostire na ogromnim prostranstvima Istočne Evrope i sjeverne Azije. Sa površinom od 17.075.400 km ruska Federacija je najveća država na svijetu. Ona pokriva skoro duplo veću teritoriju od Kanade, Kine, ili Sjedinjenih Američkih Država. Po broju stanovnika je sedma na svijetu poslije Kine, Indije, SAD, Indonezije, Brazila i Pakistana. Nekada najistaknutija republika SSSR-a, Rusija je postala nezavisna država po raspadu SSSR-a, decembra 1991. Nakon tranzicije iz komunizam u modernu svjetski demokratski orijentisanu državu sa de facto polupredsjedničkim sistemom i Vladimirom Putinom u ulozi predsjednika, Rusija uspjeva prevazići tranzicione „dječije bolesti“ i sveukupno se naći u vrhu svjetske moći i nezaobilaznog političko-pravnog odlučioa.

KLJUČNE RIJEČI: Istočna Evropa, Ruska Federacija, Putin, tranzicija, demokratija, politika, pravo, ekonomija, vlast.

UVOD

Pod sovjetskim sistemom, zvala se Ruska Sovjetska Federativna Socijalistička Republika (RSFSR). Većina površine, stanovništva i industrijske proizvodnje SSSR-a, nekada jedne od dvije svjetske supersile, otpada na Rusiju. Po raspadu Sovjetskog Saveza, Rusija takođe igra značajnu ulogu na svjetskoj sceni, mada ova uloga, iako značajna, još nema ulogu nekadašnjeg SSSR-a. Krajem dvadesetog vijeka pa do danas na ruskoj političkoj sceni suvereno vlada, prvo u dva mandata u ulozi predsjednika Ruske Federacije, pa onda u ulozi predsjednika vlade i ponovo u ulozi predsjednika, Vladimir Putin, ličnost i političar koji je uspio stabilizovati Rusiju na unutrašnjem planu i u znatnoj mjeri vratiti Ruskoj Federaciji uticaj i ugled kakav je imao nekada SSSR, u međunarodnim odnosima. Tome govore u prilog i razmišljana jednog broja uticajnih i razumnih javnih ličnosti svjetskog značaja.

1. WILLIAM ENGHAL¹: VLADIMIR PUTIN I GEOPOLITIKA NOVOG HLADNOG RATA

Nakon otvorenog tona govora Vladimira Putina pred sudionicima godišnje konferencije na temu sigurnosti, koja je održana u Munchenu, u medijima na Zapadu i među političarima uslijedila je oluja protesta. Mogao se steći utisak da se ruski predsjednik iznenada

¹ William Engdahl, Vladimir Putin i geopolitika novog Hladnog rata, govor Vladimira Putina pred sudionicima godišnje konferencije na temu sigurnosti, koja je održana u Munchenu, 2008.godine.

odlučio na provokativnu konfrontacijsku politiku prema Zapadu u stilu 1991 godine, završenog Hladnog rata. Međutim, detalji razvoja vojne politike Atlantskog saveza i Sjedinjenih Država od 1991 nisu ništa drugo već pravi slučaj „već viđenog“. Ovog puta, međutim, već smo duboko u novom Hladnom ratu u kojem je ulog doslovno život na planeti. Američki debakl u Iraku ili mogućnost američkog nuklearnog taktičkog udara na Iran sablasni su podsjetnik na to. Međutim, u usporedbi s onime što je u igri kad se govori o američkim vojnim pripremama usmjerenim prema Rusiji kao najvećem mogućem američkom protivniku, Irak ili udar na Iran blijede u pozadini. U tome kontekstu potrebno je pažljivo analizirati američku vojnu politiku, počevši još od propasti Sovjetskog Saveza. Samo u tome slučaju postat će jasno što je mislio reći Putin svojim govorom u Munchenu. Budući su u većini zapadnih medija detalji Putinova govora preneseni na krivi način, dobro je pročitati ga u cjelosti. Putin je govorio o Washingtonskoj viziji unipolarnog svijeta, s jednim centralnim autoritetom, centralnom silom i jednim centrom u kojem se donose odluke, nazvavši ga svijetom u kojem postoji jedan gospodar i jedan suveren. Takav svijet, ne samo da je opasan za sve koji žive u njemu, već je opasan i za suverena, jer ga uništava iznutra. Nakon toga predsjednik Putin prešao je na bit stvari: „Danas smo svjedoci gotovo otvorene upotrebe vojne moći u međunarodnim odnosima, moći koja odvlači svijet prema trajnom sukobu. Kao rezultat toga mi nemamo dovoljno snage za potpuno rješenje bilo kojeg od tih sukoba. Istovremeno, pronalaženje političkog rješenja takođe postaje nemoguće. Svjedoci smo sve većeg omalovažavanja osnovnih principa međunarodnog prava. Osim toga, nezavisne međunarodne zakonske norme se sve više približavaju zakonodavnom sistemu jedne države. Jedna država je, a tu mislim prvenstveno na Sjedinjene Američke Države, prešla vlastite granice na svaki mogući način. To je očito u ekonomskim, političkim, kulturnim i obrazovnim mjerama koje se nameću drugim nacijama. Kome se to dopada? Ko je zbog toga zadovoljan?“ Ove riječi odnose se na ono što u američkoj vanjskoj i vojnoj politici Vladimira Putina zabrinjava još od kraja Hladnog rata. No tek dalje u tekstu Putin postaje sasvim jasan i otvoren o onome o čemu govori. Putin upozorava na destabilizirajuće posljedice svemirskog oružja odnosno militarizaciju svemira. Nemoguće je sankcionisati pojavljivanje ovih novih destabilizirajućih visokotehnoških oružja. Prema mišljenju Rusije, militarizacija svemira mogla bi imati nepredvidive posljedice na međunarodnu zajednicu te prouzrokovati ništa manje od početka nove utrke u naoružavanju. Potom, Putin izjavljuje: „Planovi za širenjem nekih elemenata antiraketne odbrane u Evropi ne mogu a da ne djeluju uznemirujuće na Rusiju. Kome je potrebno nešto što će u ovom slučaju biti neizbježna utrka u naoružanju? Na što Putin misli kad ovo govori? Malo je onih koji razumiju da Sjedinjene Države pod

izgovorom zaštite od nuklearnog napada iz država poput Sjeverne Koreje ili možda Irana, grade u Evropi masivni protivraketni štit čije se instalacije trebaju naći u Poljskoj i Češkoj. Poljska? Proturaketna odbrana? O čemu se ovdje radi?

1.1. Raketna odbrana i američki nuklearni udar

Kako na temu Conplana 8022 u SAD-u nije bilo nikakvog otvorenog razgovora, na istu temu nema nikakve diskusije o bilo kojem od ovih „nuklearnih“ pitanja. Ono što Ramsfeldovu naredbu iz juna 2004. čini još više uznemiravajućom jest činjenica da je svijet koji se nadao da je prijetnja nuklearnih oblaka stvar prošlosti suočen s Conplanom 8022, koji sadrži značajne nuklearne komponente. Istina je da se ukupni broj nuklearnog oružja u američkom arsenalu smanjuje još od završetka Hladnog rata. No razlog nije taj što su se zbog uklonjene mogućnosti pogreške SAD udaljile od te mogućnosti.

Ekspanzija antiraketne odbrane u Poljsku i Češku republiku može se lakše razumjeti s pozicije značajnog širenja Atlantskog saveza. Baš kako je Putin primijetio, „snage Atlantskog saveza su na našim granicama...“ očito je da širenje Atlantskog saveza nema nikakve veze s njegovom modernizacijom ili povećanjem sigurnosti u Evropi. Naprotiv, to širenje je ozbiljna provokacija koja smanjuje stepen uzajamnog povjerenja. Imamo pravo postaviti sljedeća pitanja: Protiv koga je usmjerena ova ekspanzija? I što se dogodilo s uvjerenjima koja su stizala od naših zapadnih partnera kad je raspušten Varšavski ugovor?

1.2. Rusija okružena američkim bazama

Jevgenij Primakov² ruski ekspert za vojna pitanja i bliski Putinov savjetnik svojevremeno je primijetio da je Atlantski savez koji je nastao tokom Hladnog rata kao regionalna organizacija, kako bi se osigurala sigurnost američkih saveznika u Evropi, sada postao nešto posve drugo. Atlantski savez danas djeluje na posve drugoj filozofiji i doktrini, izlazeći iz Evropskog kontinenta, te poduzimajući vojne akcije daleko izvan svojih granica. NATO se ubrzano širi u suprotnosti s ranijim dogovorima. Primanje novih članica u NATO vodi prema širenju baza koje služe američkoj vojsci, protivzračnim sistemima, te antibalističkim instalacijama.

Atlantski savez danas uključuje, ne samo jezgru koju čine članice što su u savezu još od Hladnog rata već i bivše članice Varšavskog ugovora, poput Poljske, Latvije, Češke,

² Izlaganje Jevgenija Primakova u Dumi 2006. godine.

Estonije, Litve, Rumunije, Bugarske, Mađarske, Slovačke i Slovenije. Kandidati za članstvo su Gruzija, Hrvatska, Albanija i Makedonija. Ukrajinski predsjednik Viktor Juščenko pokušao je vrlo agresivno Ukrajinu uvesti u NATO. To je vrlo jasna poruka Moskvi, a Moskva je ne dočekuje otvorenih ruku. Pored toga, stvaraju se nove strukture u Atlantskom savezu, a stare se napuštaju. Stvorena je NATO Response Force u Pragu 2002. godine, a nakon pada Bagdada započelo je temeljito restrukturiranje vojne komande Atlantskog saveza. Sjedište vrhovne komande napušteno je, a nastala je nova komanda-Allied Command Transformation (ACT) sa sjedištem u Norfolku u Virginiji. ACT je odgovoran za „transformiranje“ Atlantskog saveza. Washington je potpisao sporazum s Japanom u vezi saradnje na razvoju raketne odbrane. Japan je inače bio u vrlo bliskim odnosima s Izraelom s kojim je radio na raketnim obrambenim sistemima. Washington sada širi svoju raketnu odbranu na Poljsku, čiji je ministar odbrane bliski prijatelj washingtonskih, ratu sklonih i radikalnih neokonzervativaca. Širi je također i na Češku. Atlantski savez se također složio da pitanje članstva Ukrajine i Gruzije počne rješavati po brzom postupku. Srednji istok, unatoč iračkom debaklu militarizira se mrežom vojnih baza od Katara do Iraka i dalje. Petnaestog februara, ove, 2006. godine američki komitet za vanjske poslove odobrio je nacrt zakona orvelovskog imena, Zakon za jačanje slobode, Freedom Consolidation Act, kojim se potvrđuje daljnje širenje Atlantskog saveza uključujući Ukrajinu i Gruziju. S ruske tačke gledišta, širenje Atlantskog saveza prema istoku od kraja Hladnog rata u sveopštoj je suprotnosti sa sporazumom između Mihaila Gorbačova i Georga Busha starijeg, koji je omogućio ujedinjenje Njemačke. Širenje Atlantskog saveza Rusija doživljava kao hladnoratovski pokušaj okruživanja i izolacije. Conpal 8022 ne uključuje samo bombardere dugog doleta i konvencionalno naoružanje već također i naoružanje smješteno u Evropi, Japanu i na drugim mjestima. To daje Pentagonu mogućnost globalnog udara, sposobnost pogađanja bilo koje tačke na globusu uništavajućim udarcem, jednako nuklearnim kao i konvencionalnim. Otkako je 2004. godine Ramsfeld izdao svoj „nalog za spremnost“, američka strateška komanda pohvalila se da je nakon što Predsjednik izda takvu naredbu, spremna izvršiti strateški udar bilo gdje na globusu „u pola dana ili manje“. U januaru 2006. godine, američki ambasador u Atlantskom savezu Victoria Nuland, nekadašnji savjetnik Dicka Cheneyja i žena jednog od vodećih američkih neokonzervativnih ideologa, izjavila je da SAD želi globalno upotrebljivu vojnu silu koja može funkcionisati bilo gdje, od Afrike do Srednjeg istoka i dalje. U to su, osim zemalja u Atlantskom savezu uključeni Japan i Australija. Takva će vojna sila biti, prema Victoriji Nuland, „posve drugačija životinja“ čija će uloga biti određena potrebama i pothvatima Sjedinjenih Država. Ove riječi nisu osebito smirujuće, naročito kad se uzme u

obzir činjenica da je Nolandičin prethodni šef krivotvorio objaveštajne podatke kako bi opravdao početak rata u Iraku i drugdje.

Sada, uz čak i rudimentarni antiraketni sistem, a u okviru Conplana 8022, SAD bi dobila ono što planeri u Pentagonu zovu „dominacijom u eskalaciji“, to je sposobnost da se dobije rat na bilo kojem nivou nasilja, uključivo i nuklearni rat. Kao što su neki trezveniji umovi zaljučili, odgovore li Rusija i Kina na ove poteze SAD-a i najmanjim odbrambenim mjerama, rizik globalnog nuklearnog sukoba zbog neke greške porastao bi daleko iznad onog na kojem je bio u vrijeme kubanske krize ili u doba Hladnog rata.

1.3. Noćna mora Halforda Mackindera³

U samo nekoliko godina, Washington je uspio materijalizirati moru britanskog oca geopolitike Halforda Mackindera, zastrašujući scenario Zbigniewa Brzezinskog ili Henryja Kissingera i drugih veterana američke vanjske politike koji su se bavili Mackinderom i razumjeli njegove proračune. Ogromna, te resursima i stanovništvom bogata Evroazija po prvi put u historiji gradi svoje unutarnje ekonomske i vojne veze. Pokretačka snaga u tom povezivanju je sve agresivnija uloga Washingtona u svijetu. Razlog rastuće Evroazijske geopolitičke saradnje očit je. Kina, država s najvećim stanovništvom i ekonomijom koja raste u dvocifrenim iznosima hitno treba sigurne partnere koji joj mogu osigurati dovoljne količine energije. Rusija, u tom pogledu pravi Golijat, traži tržišta za svoju proizvodnju koja neće biti ovisna od Washingtona, te nastoji podići svoju uništenu ekonomiju. Ove komplementarnosti su zametak onoga što washingtonski i američki stratezi definiraju kao Novi hladni rat, ovaj put za energiju, odnosno prije svega za naftu i plin. Vojna moć u ovome je slučaju kao i u prošlosti moneta dana. Do 2006. godine Moskva i Peking odlučili su unaprijediti saradnju sa svojim euroazijskim susjedima. Obje metropole složile su se da treba oživjeti labavu organizaciju stvorenu nakon ekonomske krize 1998, takozvani Shanghai Cooperation Organization ili SCO, Šangajsku organizaciju za saradnju. U geopolitičkom smislu SCO je imala vrlo važne članove a to su bili Kazahstan, Uzbekistan, Kirgizistan i Tadžikistan te Kinu i Rusiju. Do 2006 i Peking i Moskva počeli su na SCO gledati kao na zametak protuteža sve svojevoljnijoj američkoj politici. SCO se tako počeo baviti projektima u domenu energije te uzajamne odbrane. Pritisak sve više očajničke američke vanjske politike stvara uslove za koalicije između neočekivanih partnera. Potencijal za Evroazijsku saradnju između Kine, Kazahstana i Irana stvaran je i posve očit. Ono što nedostaje toj trojki jest vojna sigurnost,

³ Halford Mackinder, rođonačelnik geopolitike u Velikoj Britaniji.

kakva-takva zaštita od zveckanja oružjem koje se čuje iz Washingtona i Atlantskog saveza. Samo je jedna sila na globusu koja ima nuklearnu i vojnu osnovu te znanje da takvu silu stvori, to je Rusija Vladimira Putina.

1.4. Ruski medvjed oštri nuklearne zube

S trupama Atlantskog saveza koje puze prema ruskim granicama sa svih strana, bombarderima B-52 i nuklearnim podmornicama usidrenim na strateškim položajima oko Rusije, Washington, čiji se nuklearni štit proteže od Grenlanda to Engleske, Australije i Japana te sada sve do Poljske i Češke, ne treba da se čudi da ruska vlada počinje reagovati na sve to. Planeri u Washingtonu pretpostavili su da budući je slavna Crvena Armija danas samo svoja sjena, da spremnost ruske vojske nakon kraja Hladnog rata ne zaslužuje više od prosjeka. Međutim, Rusija nikad nije zapustila svojeg asa u rukavu, svoje nuklearne snage. Tokom sveobuhvatnog haosa za vladanja Borisa Jeljcina, Rusija nikad nije prestala proizvoditi vrhunsku vojnu opremu.

U maju 2003. godine, nekoliko mjeseci nakon što je George W. Bush otkazao sporazum o antiraketnom odbrambenom ratu, nakon što je ušao u Afganistan i Irak, ruski je predsjednik održao svoj tradicionalni govor o „stanju nacije“. Putin je tada po prvi put javno spomenuo potrebu za modernizacijom ruskog nuklearnog arsenala u svrhu „odvraćanja“ od napada na Rusiju. Spomenuo je proizvodnju novog tipa oružja „koje bi na duži rok osiguralo odbrambene sposobnosti Rusije i njezinih saveznika“. Kao odgovor na jednostrano američko povlačenje iz antibalističkog ugovora, te ugovora Start II, Rusija je posve očekivano prestala povlačiti i uništavati svoje projekte SS-18 s višestrukim bojnim glavama. Start II je bio ugovor kojim je dogovoreno da obje strane do 2007. godine, iz upotrebe povuku sve projekte s višestrukim bojnim glavama. Tada je Rusija počela prerađivati svoje projekte SS-18, kako bi im produžila vijek trajanja do 2016. godine. Potpuno opremljena raketa SS-18 ima domet od 11,000 kilometara. Kao dodatak, Rusija je vratila u upotrebu projekte postavljene na željezničkim tračnicama, tzv SS-24 M1. U budžetu za 2003. godinu ruska je vlada prioritetom proglasila razvoj projektila SS-27, odnosno Topol-M, s jednostrukom bojnom glavom. Ministarstvo odbrane je sa svoje strane nastavilo testove oba projektila, SS-27 i Topol-M. U decembru 2006. godine Putin je ruskim novinarima rekao da je razmjешtanje nove ruske interkontinentalne mobilne rakete Topol-M od krunskog značaja za sigurnost zemlje. Bez imenovanja Sjedinjenih Američkih Država kao strane s koje dolazi prijetnja Putin je izjavio da „...održavanje strateške ravnoteže znači da naše snage odvraćanja moraju sa

sigurnošću neutralizovati svakog agresora, bez obzira kakvim modernim naoružanjem je opremljen“.⁴ Bilo je posve jasno na koga tu Putin misli jer sasvim sigurno nije se radilo o pećinskim ljudima, pripadnicima Al-Kaide u planinama Tora Bora.

Ruski ministar odbrane Sergej Ivanov najavio je da će Rusija tokom narednog desetljeća postaviti još 69 Topol-M projektila, kako onih u silosima tako i onih pokretnih. Odmah nakon govora u Munchenu, Putin je najavio da je svog starog prijatelja iz vremena KGB-a postavio na mjesto prvog zamjenika premijera, zaduženog za vojnu industriju. Rusko Ministarstvo odbrane objavilo je da sa januarom 2006.godine Rusija raspolaže s 927 projektila i 4297 nuklearnih bojnih glava. Za SAD ti su brojevi 1255 i 5966. Nijedna druga država na planeti nije ni blizu ovim brojevima koji osiguravaju višestruko uništenje protivnika. Ovo je bio konačni cilj svekolike američke vanjske politike, jednako vojne kao i ekonomske, još od kraja Hladnog rata, usmjerenom na potpunu destrukciju Rusije kao funkcionirajuće države.

U aprilu 2006. godine ruska je armija testirala raketu K65M-R namijenjenu za probijanje američkog proturaketnog štita. Test je bio dio ispitivanja bojeve glave koja bi bila instalirana na oba tipa balističkih projektila, one za ispaljivanje s kopna kao i na podmorničke projekte. Novi je projektil nadzvučne brzine i sposoban je mijenjati putanju tokom leta. Četiri mjeseca prije toga Rusija je uspješno ispitala projektil Bulava ICBM, novu pomorsku verziju projektila Topol-M. Raketa je bila lansirana s područja Bijelog mora s jedne od podmornica klase Typhoon. Projektil je prevalio 1600 kilometara i pogodio cilj na Kamčatki. Rakete tipa Bulava bit će od 2008. godine postavljene na nove podmornice klase Borey. Tokom inspekcije prve regimente mobilnih projektila Topol-M, Putin je novinarima izjavio da je postavljanje ovih raketa od najveće važnosti za rusku obranu. Putin sasvim jasno nije imao na umu Francusku kad je govorio o protivniku. Putin je predsjedniku Žaku Širaku bio lični vodič tokom posjete jednoj ruskoj instalaciji za izradu projektila. Tada je predsjedniku Širaku detaljno objasnio recentne ruske uspjehe u tehnologiji. „Znao je dobro o čemu govorim“; rekao je Putin novinarima opisujući Širakovo razumijevanje značenja ovog oružja. Jednako tako Putin nije imao na umu Sjevernu Koreju, Kinu, Pakistan ili Indiju a ni Veliku Britaniju s njezinim zastarjelim nuklearnim arsenalom. Jedinu neprijatelju koji je Rusiju okružio s oružjem za masovno uništavanje bile su stari ruski hladnoratovski protivnik, Sjedinjene Američke Države. Još eksplicitniji bio je general Nikolaj Solovcov, komandant ruskih strateških raketnih snaga.

⁴ Iz obraćanja novinarima Vladimira Putina, na konferenciji za štampu, Moskva, decembra 2006. godine.

Komentirajući uspješno testiranje projektila K65M-R iz Kapustin Jara u aprilu 2006. godine, izjavio je da američki planovi za postavljanje odbrambenog protivraketskog štita „mogu poremetiti stratešku ravnotežu“. Planirani obim ovog štita je toliki da „postavljanje tog odbrambenog sistema može imati negativnih posljedica na mogućnosti ruskog odvratanja napada“.

Jednostavnije rečeno, Solovcev je ovdje mislio na posve otvoreno američko nastojanje da ostvari „dominaciju punog spektra“, odnosno nuklearnu nadmoć. Sve ovo predstavlja mogućnost „konačnog obračuna“ u nastajanju. Jednostrano djelovanje Washingtona, posve predvidivo, izazvalo je Rusiju da poduzme krajnje napore u cilju vlastite odbrane. Izgledi za globalni nuklearni sukob do kojeg bi moglo doći slučajnom greškom povećavaju se iz dana u dan. U kojoj tački bi američki predsjednik mogao izdati nalog za napad s ciljem da spriječi Rusiju u obnavljanju svojih snaga za „odvratanje“? Ovaj „konačni obračun“ nije posve tačno onaj, za kojeg su se George Bush i njegovi kršćanski fanatici molili u svojim snovima. To je obračun u kojem će Rusija i SAD ozračiti cijelu planetu i posve moguće, uništiti ovu civilizaciju. U cijeloj je priči ironično upravo to što je nafta i njezina visoka cijena nakon američke katastrofe u Iraku bilo ono što je Rusiji dalo mogućnost da otpočne ponovnu izgradnju svoje urušene ekonomije i vlastite vojne moći. Putinova Rusija nije više ona super-sila koja u susjedstvu moljaka za pomoć.

Rusija upotrebljava naftu i plin kao sredstva za obnovu svoje nuklearne moći. S druge strane, Sjedinjene Američke Države ispražnjene i dugovima opterećene, bacile su u igru svoju posljednju kartu kako bi očuvale dolar i svoju ulogu super-sile. Ta je karta američka vojna moć. Putin je zasigurno shvatio da u Georgu W. Bushu ima „partnera iz snova“. George W. Bush ima veliku crnu mrlju duboko u svom srcu. Ta crna mrlja podsjeća na popularnu country and western pjevačicu, pokojnu Tammy Wynette koja je u jednoj od svojih pjesama pjevala stih: „Kauboji više ne pucaju ravno kao nekad. Sad gledaju u oči i lažu bez treptaja...“ Takav je, uvijek bio dok je bio predsjednik, kad je imao posla s Putinom i cijelim svijetom i čuveni kauboj iz Crawforda u Teksasu. Takav je i današnji američki „vođa“ dok pripremajući napad na Iran, „moli Iran da ne ide u rat sa SAD“.

2. PREGLED HISTORIJE RUSKE DRŽAVE

Područja na kojima su živjeli Istočni Sloveni prvi su u jedinstvenu državu ujedinili Varjazi, vjerovatno doseljenici iz Skandinavije. Prvi zabilježeni varjaški vladar bio je Rurik, okrunjen oko 860. godine, a njegovi su nasljednici prenijeli prijestolje iz Novgoroda na

sjeveru današnje Rusije u Kijev, danas glavni grad Ukrajine. Kijevska Rusija je bila jedna od najvećih država tadašnje Evrope sa privredom baziranoj na trgovini između Skandinavije i Vizantije. Odlučujućim, za kasniju historiju Istočnih Slovena, pokazalo se prihvatanje Pravoslavlja kao državne religije 988. godine u doba velikog kneza Vladimira, što je za posljedicu imalo snažnu vezu crkve i države i izolaciju od katoličkog, a kasnije i protestantskog ostatka Evrope.

2.1. Stvaranje carstva

Invazija Mongola u 12. vijeku dovela je do raspada već oslabljene Kijevske Rusije na veći broj neovisnih kneževina, među kojima se u 14. vijeku počinje isticati Moskovsko kneževstvo. Moskva je, oslanjajući se na svoje dobre odnose s tatarskim osvajačima, započela širenje na okolna područja. Ekspanzija je ubrzana pod velikim kneževima Ivanom III (1462–1505), koji je udvostručio državni teritorij na račun susjednih država i oslobodio Moskvu od Tatara, i Ivanom IV. Groznim (1547–1584), prvim ruskim vladarem koji se okrunio za cara. Država je nakon smrti Ivana Groznog potonula u borbe za njegovo naslijeđe koje su trajale sve do 1613. godine, kada na vlast dolazi dinastija Romanov. Rusija je doživjela preporod za vladavine Petra I Velikog (1682–1725), koji je u mladosti putovao po Zapadnoj Evropi i odlučio reformisati Rusiju po zapadnim uzorima. Velike promjene doživjela je državna uprava, obrazovanje, vojska, osnovana je mornarica, a glavni grad je umjesto Moskve postao novoosnovani San Petersburg, 1703. godine, nastao na ušću rijeke Neve u Finski zaljev.

U sljedeća dva vijeka Rusija je nizom ratova proširila svoj teritorij kolonizirajući, za razliku od zapadnoevropskih država, susjedna područja. Na zapadu je zauzela Finsku, baltičku zemlju, Poljsku, Bjelorusiju i najveći dio Ukrajine. Na jugu je svoje područje proširila na Zakavkazje do Sjeverne Armenije, te na najveći dio srednje Azije. Na istoku je ruska kolonizacija doprla do sjevernoameričke Aljaske, koja je 1867. prodana SAD-u. Osobito je širenju državnog teritorija pridonijela Katarina II Velika (1762–1796) vještim kombinovanjem diplomatije i ratovanja. Devetnaesti vijek obilježen je sve jačim zahtjevima srednje klase za udjelom u vlasti, s povremenim eskalacijama političkog nasilja, kao što su pobuna dekabrista 1825. godine, atentat na cara Aleksandra, praćenim valovima državne represije. Nakon revolucije 1905. godine, Rusija je dobila predstavničko tijelo, Dumu, što je donekle ublažilo političke tenzije.

2.2. Sovjetska Rusija

Loše stanje na ratištu u Prvom svjetskom ratu, prijeteći kolaps privrede i pad popularnosti, prisilili su cara Nikolaja II na abdikaciju i u februaru 1917. godine Rusija je postala republika. Vlade kneza Lavova i Aleksandra Kerenskog nisu se uspjele učvrstiti na vlasti pa je 1917. godine državnim udarom vlast preuzela stranka boljševika, komunista predvođenih Vladimirom Uljanovom Iljičem Lenjinom, što je oficijelno u historiji registrovano kao Oktobarska revolucija. Uslijedio je četvorogodišnji građanski rat u kojem su boljševici uspješno pobijedili opoziciju. Moskva je 1918. godine ponovo postala glavni grad, a 1922. godine sovjetska Rusija postala je Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR). Nakon Lenjinove smrti 1924. godine, vlast je postupno preuzeo Josif Visarionovič Staljin, koji je vladao do smrti 1953. godine. Staljin je pokrenuo ubrzanu industrijalizaciju i nasilnu kolektivizaciju poljoprivrede. U drugoj polovini tridesetih godina započeo je i velike čistke u vođstvu komunističke partije, vojske i države, u kojima su mnogi, u montiranim procesima, osuđeni na smrt ili dugogodišnje robije.

Neosporno, u Drugom svjetskom ratu Sovjetski Savez je dao najveći doprinos pobjedi saveznika s više od 20 miliona poginulih i gotovo potpuno razorenim zapadnim dijelom zemlje. Nakon rata zaoštrio se sukob s vodećom zapadnom demokratijom, SAD-om, koji je nazvan Hladni rat. Rastući uticaj SSSR-a i uspjesi na mnogim poljima, poput osvajanja svemira i nuklearnog naoružanja skrivali su neuspjehe i zaostajanje sovjetske privrede i rastuće društvene tenzije. Godine 1991. komunistički sistem je propao, a SSSR se raspao na petnaest država, među kojima je najveća i najznačajnija upravo Rusija. Raspad SSR-a je izazvao lančanu reakciju koja se dešavala u zemljama Istočne Evrope pripadnicama takozvanog Varšavskog ugovora, u kojima su bili instalirani pravno-politički sistemi takozvanog real-socijalizam po uzoru na SSSR.

2.3. Pad komunizma

Postsovjetska Rusija je nakon nekoliko godina bolne tranzicije i krize, koja je došla do dna 1998. godine, krenula putem ekonomskog oporavka i ubrzanog rasta potpomognutog visokim cijenama nafte i plina, glavnih ruskih energenata i izvoznih proizvoda. Prvog demokratskog predsjednika Borisa Jeljcina, čiji je mandat bio obilježena liberalizmom i porastom kriminala, osobito za vrijeme privatizacije, zamijenio je 1999. godine Vladimir Putin, kojeg ruski građani i inozemni promatrači ocjenjuju efikasnijim, ali i autoritarnijim od njegovog prethodnika. Od 1994. godine traje gerilski sukob čečenskih pobunjenika i oružanih

snaga Ruske Federacije, koji se bore za nezavisnost Republike Čečenije. Veći broj terorističkih napada u Čečeniji i ostatku Rusije dovodi se u vezu s ekstremističkim frakcijama gerilaca.

2.4. Postkomunistički Ustav Ruske Federacije

Prvi postkomunistički Ustav Rusije neosporno je drugog demokratskog ruskog predsjednika Vladimira Putina. To je njegov prijedlog koji su građani usvojili na referendumu, istovremeno sa prvim višestranačkim parlamentarnim izborima u historiji ruske državnosti. Uveo je mnoge institute liberalno-demokratske ustavnosti, ali nije uspio da izbalansira načelno podjeljenu državnu vlast. Ako je glavni cilj ustava ograničenje državne vlasti, ovaj ustav taj cilj nije dostigao, pošto su terazije vlasti sasvim pretegle na jednu stranu, a ona sama nije podvrgnuta efektivnoj kontroli. Ključna institucija Ustava Ruske Federacije je predsjednik Rusije, a ovaj Ustav će u historiji ustavnosti vjerovatno ostati upamćen po enormnoj vlasti koju predsjednik Rusije ima, jer po njemu su:

- Sve grane vlasti praktično pod njegovim jakim uticajem;
- Odgovornosti ruskog predsjednika bilo kome, više deklarativne nego stvarne;
- Stvarnosti najbliže ocjene, da je Ustav Rusije jest jednako predsjednik Rusije.

2.5. Vlada Ruske Federacije

U stvarnom političko i pravno djelatnom smislu, Rusija je federativna republika s polupredsjedničkim sistemom vlasti. Praksa je pokazala da je snaga izvršne vlasti vezana za ličnost Vladimira Putina i da je tome glavni uzrok u nedostacima važećeg, Putinovog Ustava Ruske Federacije. Slijedno ovome je i marginalizacija stvarnog uticaja vlade Ruske Federacije ako joj na čelu nije Vladimir Putin.

2.6. Zakonodavna vlast

Ruska Federacija je Ustavom regulisala da je vrhovni zakonodavni i predstavnički organ Ruske Federacije Federalni Sabor, parlament ruske Federacije. Sabor je dvodomne strukture. Zastupnike gornjeg doma, Savjeta Federacije, imenuju federalni subjekti (republike, oblasti, krajevi i dr.). Zastupnici Donjeg doma, Državne Dume, biraju se u izravnim izborima na mandat od četiri godine mješavinom proporcionalnog i većinskog sistema. Takođe, svaki subjekt Ruske Federacije daje po dva predstavnika u Savjet Federacije i to da se jedan bira iz predstavničkog a jedan iz izvršnog organa vlasti sa nivoa Federacije.

2.7. Izvršna vlast

Izvršnu vlast u formalnom smislu, u Ruskoj Federaciji, je Vlada na čelu s premijerom, a po nekim pitanjima inostranih poslova i unutrašnje i spoljne sigurnosti u izvršnu vlast i to odlučujućeg stepena se uključuje i Predsjednik Ruske Federacije. Predsjednik se bira direktnim izborima, dvokružnim sistemom na četiri godine, a može na položaju provesti najviše dva mandata. Predsjednik predlaže Dumi sastav Vlade, koji ona potvrđuje natpolovičnom većinom. Ako Duma tri puta odbije potvrditi Vladu, predsjednik je može raspustiti i sazvati nove izbore. Predsjednik ima i brojne druge ovlasti u području imenovanja, često je inicijator zakonodavstva i vrhovni je zapovjednik oružanih snaga, čime se vrlo često dovodi u pitanje stvarno funkcionisanje vlade ako joj nije na čelu Vladimir Putin.

2.8. Sudska vlast

„Politički sistem Ruske Federacije je faktički još u fazi profiliranja“.⁵ Opterećen je uglavnom problemima funkcionisanja pravne države sa aspekta tranzicije vlasničke strukture u državi, al i vlasti koja treba da prati tranziciju. Sudska vlast u ovome ima poseban značaj, ali njena reforma iziskuje i duže vrijeme i nove kadrove nosioce sudskih funkcija i ovlasti. Za sada struktura sudske vlasti u organizacionom smislu je zadržana, uz male modifikacije, na nivou kakav je Ruska Federacija imala u vrijeme postojanja SSS-a, to znači da je Vrhovni sud Ruske Federacije najviši sudski organ Ruske Federacije.

Vrhovnom sudu Ruske Federacije pripada nadzor nad sudskom djelatnošću svih sudskih organa ruske Federacije, autonomnih republika i oblasti. Sudije su nezavisne i potčinjeni su isključivo zakonu. Sudske rasprave su otvorene za javnost, izuzev ako po zakonu, a u cilju zaštite nacionalne bezbjednosti, ali uz obavezu da optuženom bude obezbjeđena odgovarajuća odbrana, rasprave nisu zatvorene za javnost. Ispod Vrhovnog suda Ruske Federacije funkcionišu i Vrhovni sudovi autonomnih pokrajina, pokrajinski i oblasni sudovi, sudovi autonomnih oblasti, sudovi nacionalnih okruga, sudovi administrativnih okruga, tzv. narodni sudovi i vojni sudovi. Interesantno je da je institucija javnog tužilaštva u Ruskoj Federaciji nezavisna od bilo kojeg državnog organizacionog nivoa i direktno je odgovorna i potčinjena Vrhovnom javnom tužiocu Ruske Federacije. Ovo iskustvo je preuzeto iz bivšeg SSSR-a i može biti vrlo učinkovito u smislu zaštite zakonitosti, ali isto tako može biti izmanipulisano od izvršne vlasti i od vrha političke partije koja ima većinu u Parlamentu.

⁵ Nijaz Duraković, *Uporedni politički sistemi*, Pravni fakultet Sarajevo, 2007. godine.

3. LOKALNA SAMOUPRAVA

Ruska federalna struktura je složena i obuhvata 89 federalnih subjekata s različitim nivoima autonomije. Najveću autonomiju imaju 21 autonomna republika kao što su Čečenija, Tatarstan ili najveća Saha (Jakutija)). Osim njih, postoji i 10 autonomnih okruga i jedna autonomna oblast. Većina ovih autonomnih jedinica osnovana je za vrijeme komunizma u skladu s tadašnjom politikom o nacionalnostima, koja je svakoj većoj nacionalnosti davala pravo na domicilni teritorij. Ostatak državnog teritorija podijeljen je na upravne jedinice koje imaju manje formalne autonomije. To su 49 oblasti, 6 krajeva i 2 federalna grada, Moskva i San Petersburg.

Godine 2000. ustanovljen je novi koncept upravne podjele. Oformljeno je sedam federalnih okruga od kojih svaki obuhvata više federalnih subjekata. Vode ih izaslanici koje imenuje federalni predsjednik. To su:

1. Središnji federalni okrug,
2. Okružni federalni okrug,
3. Sjeverozapadni federalni okrug,
4. Dalekoistočni federalni okrug,
5. Sibirski federalni okrug,
6. Uralski federalni okrug,
7. Privolžski federalni okrug.

Federalni okruzi u lokalnoj samoupravi Ruske Federacije imaju vrlo aktivnu i značajnu ulogu sa stanovišta ostvarenja određenih prava i potreba stanovnika, administrativnih, obrazovnih, zdravstvenih, kulturnih, informativnih, itd. Njihov osjećaj da država funkcioniše, u tako velikim teritorijalnim okvirima, potvrđuje se i prelama pozitivno ili negativno kroz prizmu funkcionisanja organa u gore navedenim oblastima.

4. PRIVREDA RUSKE FEDERACIJE U POSTKOMUNISTIČKOM VREMENU

Tek skoro trideset godina nakon propasti komunizma ruska ekonomija se približila ekonomiji srednje razvijenih zemalja slobodnog tržišta. Danas ona ima visoku stopu rasta BDP-a, u 2007. godine, 7,1% i relativno visoku inflaciju, oko 11,7% na godišnjem nivou. Ipak, i danas su u Rusiji uočljivi ostaci starog, komunističkog sistema. Na današnju sliku ekonomije uticala je i brza privatizacija nekih unosnijih državnih preduzeća početkom devedesetih. Njih je preuzela nekolicina poduzetnika povezana s tadašnjom političkom elitom, to su takozvani novi bogataši, tajkuni – oligarsi. U posljednje vrijeme neki su oligarsi bili prisiljeni odreći se kontrole nad svojim tvrtkama, a neki su i zatvoreni ili su emigrirali.

Veliki koncerni i dalje dominiraju ruskim privrednim sistemom, a država najavljuje mjere za poticanje malog i srednjeg poduzetništva.

5. STANOVNIŠTVO, JEZIK I RELIGIJE U RUSKOJ FEDERACIJI

Prema popisu stanovništva iz 2002. godine, demografska slika Rusije je sljedeća:

1. Rusi (79,8%),
2. Tatari (3,8%),
3. Ukrajinci (2,0%),
4. Baškiri (1,2%)
5. Čuvaši (1,1%) i
6. Čečeni (0,9%).

Takođe još 17 etničkih grupa ima više od 400 hiljada pripadnika. Ruski jezik je izrazito dominantan, i njime se služi 98% stanovnika. Podaci o vjerskom sastavu su nepouzdana, jer se vjera ne ispituje u popisima stanovništva. Samo je manji dio populacije aktivno religiozan, a dominiraju tradicionalne vjerske zajednice: Ruska pravoslavna crkva kojoj pripada slavensko stanovništvo i Islamska zajednica kojoj pripadaju, Tatari, Baškiri i većina naroda sjevernog Kavkaza, Čečeni, Inguši i drugi.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ruska Federacija je stvarno, ali i formalno, u grupi osam zemalja, ekonomskih, vojnih i političkih lidera u svijetu. Pored toga što je krajem osamdesetih i u devedesetim godinama prošlog vijeka Ruska Federacija imala naizgled bezizlaznu tranzicionu strategiju, pri sukcesiji SSSR-a, uspjela je za relativno kratko vrijeme da prevaziđe sve nasljeđene i stečene probleme i da se etablira kao respektabilan partner, ali i zemlja koja ima funkciju kontratega i balansa u odnosu na SAD, koja je u prvoj deceniji ovog vijeka sebe uzdigla na nivo neospornog vodećeg svjetskog lidera. Poslije Exit problema u Evropskoj uniji i američkog podupiranja tih problema, što je djelimično EU odvojilo od strategije безусловne saradnje sa SAD-om, uloga Ruske Federacije postaje još znakovitija, odlučnija ali i realnija u svjetskim okvirima. Prethodnom ide u prilog i trenutno svrstavanje Rusije uz Iran u mogućem napadu SAD na ovu zemlju. Isti je slučaj bio i u sirijskom konfliktu koji je uspješno zamrznut uz direktno miješanje SAD i Rusije.

LITERATURA

Izvori na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku:

- [1] Avramov, S., Kreća, M. (1988). *Međunarodno javno pravo*. Beograd: „Naučna knjiga“.
- [2] Diverže, M. (1968). *Demokratija bez naroda*. Prevod Gordana Popović. Beograd: Rad.
- [3] Debre, R. (2000). *Uvod u mediologiju*. Beograd: Klio.
- [4] Duraković, N. (2007). *Uporedni politički sistemi*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- [5] *Enciklopedija prava* (1976). Beograd: Savremena administracija.
- [6] Đorđević, J. (1977). *Politički sistem*. Beograd: Savremena administracija.
- [7] Đorđević, J. (1982). *Socijalizam i sloboda*. Beograd: Prosveta.
- [8] Jovanović, S. (1996). *Država*. Beograd: BIGZ.
- [9] Kasim, T. (2006). *Ustavno pravo*. Sarajevo: Fakultet za javnu upravu.
- [10] *Leksikon novinarstva* (1979). Beograd: Savremena administracija.
- [11] Lukić, R. (1964). *Teorija države i prava*. Beograd: Savremena administracija.
- [12] Nurić, Š. (2010). *Međunarodno javno pravo I i II*. Pravni fakultet Univerziteta u Travniku.
- [13] Marković, M. (1994). *Kritička društvena nauka*. Beograd: BIGZ.
- [14] *Politička enciklopedija* (1975). Beograd: Savremena administracija.
- [15] Sadiković, Ć. (2000). *Konstitutivnost naroda*. Sarajevo: VBI.
- [16] Sotirović, V., Adamović, Ž. (2005). *Metodologija naučnoistraživačkog rada, 2. dopunjeno izdanje*. Zrenjanin: Tehnički fakultet „Mihajlo Pupin“, Univerzitet u Novom Sadu.
- [17] Šušar, S. (1988). *Socijalizam i nacije*. Zagreb: Globus.
- [18] Tadić, Lj. (1996). *Nauka o politici*. Beograd: BIGZ.

Izvori na engleskom jeziku:

- [19] Almond, Gabriel and Sidney Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press, 1963.
- [20] Bozo, Frederic. “French Security Policy and the New European Order”. In *Security and Strategy in the New Europe*, edited by Colin McInnes, 197–216. London: Routledge, 1992.
- [21] Braunthal, Gerard. *Parties and Politics in Modern Germany*. Boulder: Westview Press, 1996.
- [22] Cohen, Samy. *La Monarchie Nucleaire: Les cou/isses de la po/itique etrangere sous la Ve Republique*. Paris: Hachette, 1986.
- [23] Dalvi, Sameera. “Germany”. In *Neorealism Versus Strategic Culture*, edited by John Glenn, Darryl Howlett and Stuart PaDre, 204–223. Aldershot: Ashgate.
- [24] Ehrhart, Hans-Georg. “France and NA TO: Change by Rapprochement? Asterix's Quarrel with the Roman Empire”. Heft 121. Hamburg, Januar 2000.
- [25] Elliott, Kimberly Ann. “The Sanctions Glass: Half Fun or Completely Empty”. *International Security* 23 (1998): 50–65.
- [26] Fearon, James D. “Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes”. *American Political Science Review* 88 (1994): 577–592.
- [27] Haass, Richard. *Economic Sanctions and American Diplomacy*. New York: A Council on Foreign Relations Book, 1998.
- [28] Incisa di Camerana, Ludovico. “Nuova geografia politica e interessi italiani”. *Relazioni internazionali* 61 (1992): 58–61.
- [29] Kagan, Robert. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Alfred A. Knopf, 2003.
- [30] Newell, James L. *Parties and Democracy in Italy*. Aldershot: Ashgate, 2000.

Šaban Nurić, Ph.D.

**RUSSIAN FEDERATION, POLITICAL SYSTEM
TRANSITION, STATE AND PERSPECTIVES**

Summary

Russian Federation illi Russia is a country that stretches over vast expanses of eastern Europe and northern Asia. With an area of 17,075,400 km of the Russian Federation is the largest country in the world. It covers almost twice as much land from Canada, China, or the United States. By population is the seventh in the world after China, India, USA, Indonesia, Brazil and Pakistan. Once the most prominent republic of the Soviet Union, Russia became an independent state after the collapse of the Soviet Union in December 1991. After the transition from communism in the modern world democratically oriented country with a de facto semi-presidential system and Vladimir Putin in the role of President of Russia managed to overcome transitional “children’s diseases“ and overall be found in the top of the world power and the inevitable političko legal decision-makers.

Key words: Eastern Europe, Russian Federation, Putin, power, transition, democracy, politics, law, economy.